

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА ☆ LAWYER HERALD

ХУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416

Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

1 СОН, 2 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 1, ВЫПУСК 2

LAWYER HERALD

VOLUME 2, ISSUE 1

TOSHKENT - 2021

ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ. ҲУҚУҚИЙ
ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ

- 1. ХУЖАНАЗАРОВ Азизжон Анварович**
“ҲУҚУҚИЙ ЭКСПЕРТИЗА” ИНСТИТУТИНИНГ НАЗАРИЙ
ЖИҲАТЛАРИ.....9
- 2. ТУРАЕВ Акмал Панжиевич**
ҲУҚУҚНИ АМАЛГА ОШИРИШ САМАРАДОРЛИГИГА ЭРИШИШ
ИСТИҚБОЛЛАРИ.....19
- КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ. МОЛИЯ
ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ**
- 3. ЗУЛФИҚОРОВ Шерзод Хуррамович**
ПАРЛАМЕНТ НАЗОРАТИНИ АМАЛГА ОШИРИШДА ДЕПУТАТЛАР
ФАОЛЛИГИНИ КУЧАЙТИРИШНИНГ ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
ЖИҲАТЛАРИ.....28
- 4. ҲАМРОЕВ Элдор Отамуродович**
“ДАВЛАТ ПОЙТАХТИ” ТУШУНЧАСИ ВА УНИНГ ҲУҚУҚИЙ
БЕЛГИЛАРИ.....40
- 5. НОРМУХАМЕДОВА Сурайёхон Бобир қизи**
К ВОПРОСУ О ПРИМЕНЕНИИ ПРИНЦИПОВ АДМИНИСТРАТИВНЫХ
ПРОЦЕДУР В СФЕРЕ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ КОРРУПЦИИ.....49
- ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА
ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ**
- 6. РАҲМАТОВ Анвар Исламович**
СПОРТДА ИНТЕЛЛЕКТУАЛ МУЛКНИ ШАРТНОМАВИЙ ТАРТИБГА
СОЛИШ МАСАЛАЛАРИ.....63
- 7. ТОШБОЕВА Робия Собировна**
РЕФОРМИРОВАНИЕ ПРИРОДНОРЕСУРСОВОЙ КАДАСТРОВОЙ
СИСТЕМЫ УЗБЕКИСТАНА: СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И ПУТИ
ИХ ПРАВОВОЙ РЕГЛАМЕНТАЦИИ.....74
- 8. МУКУМОВ Бобур Мелибой уғли**
ПРОБЛЕМЫ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ИЗЪЯТИЯ
ЗЕМЕЛЬНЫХ УЧАСТКОВ ДЛЯ ГОСУДАРСТВЕННЫХ И
ОБЩЕСТВЕННЫХ НУЖД В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН.....86
- 9. МАДУМАРОВ Талантбек Толибжонович**
МИКРОКРЕДИТ ТАШКИЛОТЛАРИНИ ҚАЙТА ТАШКИЛ ЭТИШ ВА
ТУГАТИШ АСОСЛАРИ ВА ТАРТИБИ.....98

- 10. ХУДАЙБЕРДИЕВА Гулнора Аманмуродовна**
ТУРДОШ ҲУҚУҚЛАРНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИНИ
ТАКОМИЛЛАШТИРИШ: ХОРИЖИЙ ВА МИЛЛИЙ ТАЖРИБА.....120

МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОИЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ

- 11. МУСАЕВ Бекзод Турсунбоевич**
МЕҲНАТ МИГРАЦИЯСИ ВА БАНДЛИК СОҲАСИДА ХУСУСИЙ
БАНДЛИК АГЕНТЛИКЛАРИ ФАОЛИЯТИНИНГ ҲУҚУҚИЙ
ТАРТИБГА СОЛИШ БЎЙИЧА ЕВРОПА ИТТИФОҚИ
ТАЖРИБАСИ..... 119

- 12. МАРИПОВА Севархон Арибжановна**
МЕҲНАТ НИЗОЛАРНИ ҲАЛ ЭТИШДА МЕДИАЦИЯ
ИНСТИТУТИНИНГ АҲАМИЯТИ (НАЗАРИЯ ВА
АМАЛИЁТ).....132

- 13. ҚУЧҚАРОВ Хамидулло Абдурасулович**
МЕҲНАТ НИЗОЛАРИНИ СУДГАЧА ВА СУД ТАРТИБИДА КЎРИБ
ЧИҚИШНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ.....140

**ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ
ОЛИШ. КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ**

- 14. ОТАЖОНОВ Аброржон Анварович,**
КУШБАКОВ Дилшод Мусурмонкулович
МАСТЛИК ҲОЛАТИДА ЖИНОЯТ СОДИР ЭТГАН ШАХСЛАРНИНГ
ЖИНОИЙ ЖАВОБГАРЛИГИ ВА УНГА ҚАРШИ КУРАШИШНИНГ
ЖИНОЯТ-ҲУҚУҚИЙ ЧОРАЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ.....151

- 15. АЛЛАНОВА Азизахон Авазхоновна**
ҚОНУНГА ХИЛОФ РАВИШДА ЧЕТ ЭЛГА ЧИҚИШ ЁКИ ЎЗБЕКИСТОН
РЕСПУБЛИКАСИГА КИРИШ УЧУН ЖИНОИЙ ЖАВОБГАРЛИК:
МУАММО ВА ТАКЛИФ.....166

- 16. АЧИЛОВ Алишер Темирович**
ХОРИЖИЙ ДАВЛАТЛАР ҚОНУНЧИЛИГИДА ТАШҚИ ИҚТИСОДИЙ
ФАОЛИЯТ СОҲАСИДАГИ ЖИНОЯТЛАР УЧУН ЖАВОБГАРЛИКНИНГ
ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ175

- 17. НУРМУҲАММЕДОВА Гўзалхон Баходировна**
КОРРУПЦИЯ БИЛАН БОҒЛИҚ ЖИНОЯТЛАР ПРОФИЛАКТИКАСИ
МЕХАНИЗМЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ: УСУЛЛАРИ ВА
ЙЎНАЛИШЛАРИ.....189

18. АЗИМОВ Тохир Саидович
«ЖАМОАТ ТАРТИБИ» ВА «ЖАМОАТ ХАВФСИЗЛИГИ»
ТУШУНЧАЛАРИНИНГ ЎЗARO ФАРҚЛАНИШИ ҲАМДА
БОҒЛИҚЛИГИНИНГ ИЛМИЙ ТАҲЛИЛИ.....202

**ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА, ТЕЗКОР-
КИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ**

19. ЮГАЙ Людмила Юрьевна,
ГАДЖИЕВ Хагани Моҳуббат оглы
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЦИФРОВОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ ПРИ ДОКАЗЫВАНИИ
ФАКТА РАСПРОСТРАНЕНИЯ ЛОЖНОЙ ИНФОРМАЦИИ В
ИНТЕРНЕТЕ.....208

20. ХАЛИЛОВ АКРАМ УТАМУРАДОВИЧ
СУД ЭКСПЕРТИЗА ЛАБОРАТОРИЯЛАРИНИНГ АККРЕДИТАЦИЯСИ -
СУД ЭКСПЕРТИЗА ФАОЛИЯТИНИ ЯНАДА ТАКОМИЛЛАШТИРИШ
ЙЎНАЛИШЛАРИДАН БИРИ.....219

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

21. ГАФУРОВА Нозимахон Эльдаровна
ПРАВОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ДОСТУПА К ПЕЧАТНОЙ ИНФОРМАЦИИ
У ЛИЦ С ИНВАЛИДНОСТЬЮ В УЗБЕКИСТАНЕ.....229

22. ВАЛИЖОНОВ Далер Дилшодович
ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ МЕЖДУНАРОДНО – ПРАВОВЫХ ОСНОВ
СОТРУДНИЧЕСТВА ОРГАНОВ ПРОКУРАТУРЫ В БОРЬБЕ С
ПРЕСТУПНОСТЬЮ.....238

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

23. ЮЛДАШОВ Абдумумин
ГЕОГРАФИК КЎРСАТКИЧ ТУШУНЧАСИ ВА ИҚТИСОДИЁТНИ
МУСТАҲКАМЛАШДА УНИНГ ТУТГАН ЎРНИ.....249

24. МИРУКТАМОВА Феруза Лутфуллаевна
ОБ ОПЫТЕ ПРАКТИЧЕСКОГО ПРИМЕНЕНИЯ В ОТНОШЕНИИ
НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ МЕР ОТВЕДЕНИЯ И ТЕХНОЛОГИЙ
ВОССТАНОВИТЕЛЬНОГО ПРАВОСУДИЯ В ЗАРУБЕЖНЫХ
СТРАНАХ И УЗБЕКИСТАНЕ.....258

25. ЯКУБОВА Ирода Бахромовна, ЯКУБОВ Ойбек
ШАХСИЙ ҲАЁТ ДАХЛСИЗЛИГИ МАСАЛАЛАРИНИНГ ЎЗБЕКИСТОН
ҲАМДА ЧЕТ ЭЛ МАМЛАКАТЛАРИ ҚОНУНЧИЛИГИ БЎЙИЧА
ҚИЁСИЙ ТАҲЛИЛИ.....268

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ

МУСАЕВ Бекзод Турсунбоевич

Тошкент давлат юридик университети мустақил
изланувчиси, юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (Phd)

E-mail: b.musaev@tsul.uz

Orcid: 0000-0003-2068-4035

МЕҲНАТ МИГРАЦИЯСИ ВА БАНДЛИК СОҲАСИДА ХУСУСИЙ БАНДЛИК АГЕНТЛИКЛАРИ ФАОЛИЯТИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШ БЎЙИЧА ЕВРОПА ИТТИФОҚИ ТАЖРИБАСИ

For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования): МУСАЕВ Б.Т. МЕҲНАТ МИГРАЦИЯСИ ВА БАНДЛИК СОҲАСИДА ХУСУСИЙ БАНДЛИК АГЕНТЛИКЛАРИ ФАОЛИЯТИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШ БЎЙИЧА ЕВРОПА ИТТИФОҚИ ТАЖРИБАСИ // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 1 (2021), Б. 119–131.

1 (2021) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2021-1-11>

АННОТАЦИЯ

Мазкур мақолада демографик, экологик, жамиятдаги ижтимоий ва умумий ҳуқуқий ёндашувлар доирасида миграцияни тартибга солишда хусусий бандлик агентликлари фаолиятининг оқибатлари ва сабаблари ўрганилган. Хусусий бандлик агентликлар фаолияти ва Ўзбекистондан эмиграциясининг сабаблари шуни кўрсатадики, аниқ иқтисодий ва ҳуқуқий чора-тадбирлар кўриш орқалигина Ўзбекистон ўз фуқароларини одам савдоси ва алдовлардан ҳимоя қилиши мумкин. Мазкур муаммоларни ҳуқуқий тартибга солиш учун ривожланган давлатлар, айниқса Европа

Иттифоқи тажрибасини ўрганиш ва миллий қонунчиликка татбиқ қилиш масалалари бўйича таклифлар бериш зарур. Муаллиф ушбу масалаларни ҳуқуқий ечимини топишда миллий амалиётни такомиллаштиришда асосий йўналиш ахборот технологиялари бўлиши зарур деган қатъий позицияни илгари суради.

Калит сўзлар: хусусий бандлик агентлиги; миграция сиёсати; вақтинчалик бандлик агентлиги; ишга жойлаштириш; меҳнат шартномаси; меҳнат миграцияси, Европа иттифоқи.

МУСАЕВ Бекзод Турсунбоевич,

Самостоятельный соискатель Ташкентского
государственного юридического университета,
доктор философии по юридическим наукам (Phd)

E-mail: b.musaev@tsul.uz

Orcid: 0000-0003-2068-4035

ОПЫТ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА ПО ПРАВОВОМУ РЕГУЛИРОВАНИЮ ЧАСТНЫХ АГЕНТСТВ ЗАНЯТОСТИ В СФЕРЕ ТРУДОВОЙ МИГРАЦИИ И ЗАНЯТОСТИ

АННОТАЦИЯ

В статье исследуются последствия и причины деятельности частных агентств занятости по регулированию миграции в контексте демографического, экологического, социального и общеправового подходов в обществе. Деятельность частных агентств занятости и причины эмиграции из Узбекистана показывают, что только с помощью конкретных экономических и правовых мер государство может защитить своих граждан от торговли людьми и мошенничества. В статье изучен опыт Европейского союза, для выработки рекомендаций для совершенствования национального законодательства в этой области. Автором выдвигается позиция того, что поиск правовых решений в этих вопросах должны стать информационные технологии.

Ключевые слова: частное агентство занятости; миграционная политика; агентство временного трудоустройства; занятость; договор найма; трудовая миграция, ЕС.

MUSAEV BekzodTashkent State University of Law, independent researcher,
Doctor of Philosophy (PhD) in LawE-mail: b.musaev@tsul.uz

Orcid: 0000-0003-2068-4035

**EUROPEAN UNION EXPERIENCE IN LEGAL REGULATION OF
PRIVATE EMPLOYMENT AGENCIES IN THE FIELD OF LABOR
MIGRATION AND EMPLOYMENT****ANNOTATION**

This article examines the consequences and causes of the activities of private employment agencies in the regulation of migration in the context of demographic, environmental, social and general legal approaches in society. The activities of private employment agencies and the reasons for emigration from Uzbekistan show that only through concrete economic and legal measures can Uzbekistan protect its citizens from human trafficking and fraud. In order to regulate these problems, it is necessary to study the experience of developed countries, especially the European Union, and make recommendations on their application in national legislation. The author argues that the main direction in improving national practice in finding legal solutions to these issues should be information technology.

Keywords: private employment agency; migration policy; temporary employment agency; employment; employment contract; labor migration, EU.

COVID-19 ва унинг жаҳон иқтисодиётининг глобаллашувига таъсири жараёнида малакали кадрларга бўлган талаб ортиб бормоқда. Бундан ташқари, айрим мамлакатларда ортиқча ишчи кучи бўлса, айримларида арзон ишчи кучига эҳтиёж юқори. Бугунги кунда бутун дунёда малакавий кадрларга, мутахассислиги бўйича тоифали касб эгаларига талаб юқорилиги билан характерланади.

Жумладан, Ўзбекистон Республикасида ҳам мазкур масала долзарб тусга кирган. Ҳозирги ривожланиб бораётган бозор муносабатлари шароитида ҳар бир иш берувчи субъектлар учун ўз касбига масъулиятли, малакали мутахассисларга зарурат йилдан-йилга ошиб бормоқда. Ҳозирги шароитда Ўзбекистон меҳнат бозори тизимининг ривожланишида кўп ҳолларда профессионал ходимларни ишга олиш, уларни танлаб олиш, шунингдек,

уларнинг бандлигини таъминлашда бир қатор бўшлиқлар пайдо бўлмоқда. Деярли ҳар бир корхона, ташкилот, муассаса ўз фаолиятини самарали амалга ошириш учун малакали, профессионал ходимларни жалб қилиш заруриятига дуч келмоқда.

Шунинг учун ходимларни излаш ва танлаб олишнинг самарадорлигини ошириш учун юртимизда мазкур соҳага эътибор сезиларли даражада ошган. Бундан келиб чиққан ҳолда, кун сайин мамлакатимизда аввал бизда мавжуд бўлмаган соҳа – аҳолини иш билан таъминлашда нодавлат ташкилотлари, хусусий бандлик агентликлари яъни рекрутинг агентликларининг роли ошиб бормоқда.

Мазкур соҳада мамлакатимизда, айниқса сўнгги йиллар кенг кўламли ишлар амалга оширилди. Айниқса, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси томонидан “2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси”да белгиланган вазифалардан келиб чиқиб ҳар йили аҳоли бандлиги дастури тасдиқланиб, ҳар чоракда бу борадаги ҳукумат томонидан амалга оширилаётган ишлар ҳисоботининг эшитилиши бандлик масаласини қанчалик муҳимлигидан далолат беради [1].

Шунингдек, 2018 йил 3 февраль куни Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2018 йилда аҳоли бандлигига кўмаклашиш давлат дастурини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ–3506-сон қарори билан 2018 йилда Ўзбекистон Республикаси ҳудудлари кесимида доимий иш ўринларини ташкил этиш прогноз параметрларининг тасдиқланиши ушбу соҳадаги вазифаларни кечиктириб бўлмаслигидан далолат беради [2].

Шундан келиб чиққан ҳолда қайд этиш зарурки, бандлик масаласи давлатнинг иқтисодий-ижтимоий сиёсатининг муҳим воситаларидан бири эканлиги ҳақидаги фикрларни қўллаб-қувватлаш ҳамда ушбу соҳадаги халқаро стандартлар, хорижий давлатларни ижобий самара берган тажрибасини таҳлил қилган ҳолда миллий қонунчиликни такомиллаштириш долзарб аҳамиятга эга.

Мазкур йўналишда самарали натижаларга эга бўлган минтақа сифатида Европа Иттифоқи ва уни тажрибасини таҳлил қилиш, ушбу соҳада амалга оширилган ҳуқуқий ислохотларни ўрганиш орқали миллий қонунчиликни такомиллаштиришга қаратилган таклифларни ишлаб чиқилиши бугунги кунда долзарблиги билан характерланади.

Европа Иттифоқини таъсис шартномасида эълон қилинган мақсад ва вазифаларга эришиш ва уни келгуси истиқболини таъминлаш кўп жиҳатдан

товарларни, ишчи кучини, капитал ва хизматларни эркин ҳаракатланишини самарали ташкил қилиш билан чамбарс боғлиқдир.

Ишчилар, Европа Иттифоқи (келгуси ўринларда ЕИ) фуқаролари, уларнинг оила аъзолари, талабалар, пенсионерлар ва бошқа гуруҳ аҳолининг эркин ҳаракатланиши сўнгги йилларда энг тез ривожланаётган соҳалардан бири сифатида ЕИ аъзо давлатларининг меҳнат бозорига, еврохудуднинг ҳолатига, индивидларнинг оилавий ва шахсий ҳолатларига таъсир қилмоқда.

Европа комиссиясининг 2017 йил учун “ЕИ доирасида ишчи кучларининг ҳаракатланиши тўғрисида”ги ҳисоботида 2016 йил ҳолатига ЕИ меҳнатга лаёқатли ёшдаги 11.3 млн., 2018 йилда эса 12,4 млн. фуқаро [3, Б.11-12] (20 дан 64 ёшгача) Иттифоққа аъзо давлатлар ҳудудида ушбу давлатлар фуқаролигига эга бўлмаган ҳолда истиқомат қилган бўлиб, ушбу кўрсаткич Иттифоқнинг жами меҳнатга лаёқатли аҳолисининг 3.7%ни ташкил қилади [4, Б.10-12].

Шундан, 8.5 млн. фуқаро ишга жойлашган ёки иш қидираётган шахс сифатида рўйхатдан ўтган. Бундан ташқари, ЕИнинг 1.3 млн. фуқароси унинг бир аъзоси саналган давлатда яшаб, бошқа аъзо давлат ҳудудида меҳнат фаолиятини олиб борганлар.

Шунингдек, ЕИ ишчи-фуқароларини қабул қилувчи давлат Германия (2.7 млн. шахс ёки барча шу тоифадаги аҳолининг 22%) саналади. Келгуси ўринларда (2.1 млн. шахс) Буюк Британия жой олган бўлса, навбатдаги юқори кўрсаткичли давлатлар сифатида Испания (1.4 млн.), Италия (1.1 млн.), Франция ва Швейцария (950 минг) бўлиб, ушбу барча олти давлат меҳнатга лаёқатли 75%, 2017 йилда эса 74% ЕИ фуқароларини қабул қилади. 2017 йил ҳолатига ҳаракатланган ЕИ фуқароларининг 50% ортигини Руминия, Польша, Португалия, Италия ва Болгария фуқаролари ҳисобига тўғри келган [5, Б.11-12].

Шубҳасиз, ЕИ доирасида ишчи кучлари ҳаракатланишининг асосий омилларидан бири бу Иттифоқнинг айрим давлатларида кузатилган ишсизликнинг даражаси билан боғлиқ.

Европа Иттифоқи статистика масалалари бўйича комиссиянинг маълумотида кўра, 2018 йил ҳолатига ЕИ доирасида ишсизлик даражаси 8,0% деб белгиланган. ЕИ доирасидаги давлатлар ичида Чехия Республикасида (3,4%), Германия (3,9%), Мальтада (4,1%). Энг юқори даражадаги ишсизлик даражаси Греция (23,1%) ва Испанияда (18,0%) кузатилган [6, Б.4-7].

Бу каби тенденцияларнинг кузатилиши ЕИ доирасида биринчи ва иккинчи даражали норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда босқичма-босқич қабул қилишга таъсир кўрсатган.

ЕИ фаол ижтимоий сиёсатини бошлаши ўтган асрнинг 80-йилларининг охири 90-йилларни бошига бориб тақалади. 1993 йилда Европа комиссияси томонидан “Бандлик, рақобатбардошлик ва ўсиш тўғрисида”ги Оқ китоб [7] муҳокамага қўйилган. Шундан сўнг эса, яна икки муҳим ҳужжат қабул қилинган бўлиб, булар “ЕИнинг ижтимоий сиёсати – Иттифоқ учун танлов” [8] ва “ЕИнинг ижтимоий сиёсати: Иттифоқ учун йўл” [9] ҳисобланади.

Ўтган асрнинг 90-йиллари ўрталарига келиб ЕИ институтларининг кун тартибига ижтимоий сиёсат масалалари ҳам киритила бошланди. Натижада, Амстердам шартномасига бандликнинг турли жиҳатларига бағишланган махсус боб киритилган [10, Б.33].

Мазкур бобнинг қоидаларига мувофиқ 1997 йилда ЕИ аъзо давлатларида меҳнат бозори ва бандлик соҳасини мувофиқлаштириш ва истиқболли воситаларни белгилашга қаратилган Европа бандлик стратегияси қабул қилинди.

Ушбу ҳужжатга асосан Европа комиссияси аъзо-давлатларга ишсизликка қарши кураш бўйича тавсиялар бериш, янги иш ўринларини яратиш бўйича ҳамкорликда миллий режалар тузиш, ишга жойлаштириш бўйича умумий бандлик агентликларини ташкил қилиш бўйича таклифлар бериш ваколатларига эга бўлди.

Европа комиссиясининг кўплаб стратегиялари ва дастурий ҳужжатлари ишсизликни камайтириш, бандлик муаммоларини ҳал қилиш, ўзгарувчан иқтисодий шароитларда ходимларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, гендер тенглигини таъминлашга қаратилганлиги билан характерланади.

ЕИда меҳнат ҳуқуқи соҳасидаги кенг қўламли ислоҳотлар ва аъзо давлатларнинг меҳнат ҳуқуқи нормаларини уйғунлаштириш ва ягона меҳнат бозори концепциясини ишлаб чиқиш жараёнлари 2006 йилда Европа комиссиясининг “XXI аср чақириғига жавоб сифатида меҳнат ҳуқуқини замонавийлаштириш” номли Яшил китобнинг қабул қилиниши билан бошланди [11, Б.708].

Мазкур ҳужжат ва унинг аҳамияти, меҳнат миграцияси, йигирма биринчи асрда ЕИ иш билан таъминлаш соҳасига кўрсатган таъсири бўйича бир қатор тадқиқотлар (А.Tangian [12, Б.54-56], S.Sciarra [13, Б.375-382], J.G.Murcia [14, Б.109],) ўтказилганлигини қайд этиш зарур.

Бугунги кунда ЕИ ижтимоий сиёсатини амалга оширишнинг ҳуқуқий асоси бўлиб 2007 йилдаги ЕИ фаолият кўрсатиши ҳақидаги Лиссабон шартномаси хизмат қилади.

Мазкур шартнома ўзида бандликни кенгайтириш, ижтимоий ҳимояга муҳтож аҳолини меҳнат бозорига жалб қилиш, ижтимоий мулоқотга кўмаклашиш, гендер муаммоларни ҳал қилишга қаратилган нормаларни белгилаб берган.

Шартноманинг “Капитал, хизматлар ва шахсларнинг эркин ҳаракатланиши” деб номланган IV бобининг 45-моддасида белгиланишича, ЕИ доирасида меҳнат шароитларини белгилаш бўйича аъзо-давлатлар ходимларига нисбатан фуқаролигидан келиб чиққан ҳолда дискриминацияга йўл қўйилмайдиган ходимларни эркин ҳаракатланиши таъминланади.

Бизнингча, ходимларнинг эркин ҳаракатланиши ўз мазмунига кўра қуйидагиларни қамраб олади:

– ҳар қандай аъзо-давлатлардан келиб тушган таклифларни қабул қилиш ҳуқуқи;

– иш қидириш мақсадларида ЕИ бутун ҳудудида эркин ҳаракатланиш ҳуқуқи;

– қабул қилувчи давлатнинг фуқароларини меҳнат фаолиятини тартибга солувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатларга мувофиқ ўз меҳнат фаолиятининг бутун даврида ЕИнинг ҳар қандай давлатининг ҳудудида яшаш ҳуқуқи.

– ўз меҳнат фаолиятини яқунлаганидан сўнг ЕИ давлатининг ҳудудида қолиш ҳуқуқи.

ЕИнинг институтлари томонидан ходимларни эркин ҳаракатланиш ҳуқуқини таъминлаш мақсадида бир қатор регламентлар ва директивалар қабул қилишлари мумкин. Ушбу ҳужжатлар қуйидагиларга қаратилиши мумкин:

– миллий-хусусий бандлик агентликлари билан самарали ҳамкорликни таъминлашга;

– ЕИ фуқаролари томонидан бўш иш ўринларига ишга жойлашиш ҳуқуқини таъминлашга тўсқинлик қилувчи ички қонун ҳужжатларида назарда тутилган қўшимча маъмурий тартиб-таомилларни бекор қилиш;

– миллий фуқароларга татбиқ қилинадиган меҳнат шароитларини аъзо-давлатлар фуқаролари саналган ходимларга татбиқ қилишни чекловчи ёки ушбу ходимлар меҳнат шарт-шароитлари бошқа давлатлар қонунчилигига бўйсундирувчи қонунчилик нормаларини бекор қилиш;

– иттифоқ ҳудудида бандликни таъминлаш ва аҳолини турмуш тарзининг пасайишига олиб келувчи, иш ўринларини эркин яратиш ва уларга жойлашиш ҳуқуқини чекловчи механизмларни бекор қилиш.

Юқорида қайд этилган Лиссабон шартномасининг 145-моддасига биноан,

биноан, ЕИ ва аъзо-давлатлар Иттифоқ ҳудудида тез мослашувчан юқори малакали мутахассисларни шакллантиришга ва уларнинг бандлигини таъмилашни қўллаб-қувватлашга қаратилган умумий стратегияни биргаликда ишлаб чиқадиладар.

Шу мақсадда, 1998 йилда ушбу соҳадаги дастлаб кўрсатма ишлаб чиқилган. Ушбу кўрсатмада ЕИ кенгаши томонидан бандлик соҳасида сиёсатнинг асосий йўналишлари сифатида кўп миқдордаги иш ўринларини яратиш, меҳнат соҳасида тенг имкониятлар бериш сиёсатини олиб бориш, ходимларни квалификациясини ошириш кабилар белгилаб берилган.

ЕИ таъсис ҳужжатларидан ташқари, ЕИнинг институтлари томонидан аъзо давлатларда меҳнат бозорини ривожлантириш масалаларига қаратилган кўплаб дастурий ҳужжатлар қабул қилинган. Бу каби дастурий ҳужжатларни шакллантиришда ЕИ доирасидаги Европа Касаба уюшмалари Конфедерацияси (ETUC), Европа бизнеси Конфедерацияси (BusinessEurope), Давлат корхоналари ходимларининг Европа маркази (СЕЕР) ва Кичик ва ўрта бизнес корхоналарининг Европа Ассоциацияси (UEAPME) каби ижтимоий шериклар алоҳида муҳим роль ўйнайди.

ЕИ доирасида аҳоли бандлигини таъминлаш ва ишсизликни камайтиришга қаратилган 2010 йилда қабул қилинган “Европа 2020. Оқилона, барқарор ва инклюзив юксалиш дастури” алоҳида муҳим аҳамиятга эга. Мазкур стратегияга мувофиқ, 2020 йилга келиб олий маълумот олган ёшлар иштирокини кўпайтириш ва таълим олишни ташлаб кетганларнинг сонини камайтириш ҳисобига ишга лаёқатли аҳолини 75% бандлигини таъминлаш вазифаси қўйилган [15].

Яна бир муҳим ҳужжатлардан бири сифатида 2015 йилда Европа комиссияси томонидан лойиҳаси таклиф қилинган “Ижтимоий ҳуқуқларни таъминловчи Европа таянчи тўғрисида”ги Қонун саналади.

Мазкур ҳужжат ижтимоий таъминот тизими ва меҳнат бозорини самарали ташкил қилишга қаратилган бир қатор муҳим принципларни белгилаб берган. Жумладан, меҳнат бозорига кириш ва тенг имкониятлар; адолатли меҳнат шароитлари; ижтимоий ҳимоя қилиш.

Ушбу соҳадаги миллий давлатларнинг қонунчилиги бир-биридан фарқланганлиги сабабли Европа комиссияси аъзо-давлатлар учун ягона қоидаларни шакллантириб берган.

Қайд этилган принциплар орасидан меҳнат бозорига кириш ва тенг имкониятлар пинципини алоҳида кўрсатиб ўтиш зарур. Ушбу принципнинг

жорий қилиниши орқали меҳнат бозорига чиқишни осонлаштирадиган ва хизмат соҳасида муваффақиятни таъминлашга кўмаклашувчи, шунингдек иш берувчиларга меҳнат бозоридаги талаблардан келиб чиққан ҳолда ҳаракат қилишига имконият яратувчи “мослашувчан” меҳнат шартномаларни назарда тутди.

Яна бир масала ЕИ ҳудудида нафақа тўлаш билан боғлиқдир. ЕИ аъзо давлатларида ишсизлик нафақасининг миқдори бир-биридан фарқланади. 2015 йилда ушбу ишсизлик нафақасини умумий ишсизларнинг фақат 38% олган, холос.

Шуни ҳам таъкидлаш керакки, ЕИ ҳудудида тўлиқ ставкада муддатли меҳнат шартномаси асосида ишлаётган шахслар ишсизлик нафақасини олиш ҳуқуқига эга эмаслар [16, Б.44].

ЕИ стратегиясига асосан бандлик ва ишсизлик ўртасида боғловчи вазифани ўтовчи ишга жойлаштириш бўйича бандлик агентликлари хизматларини янгилаш ва замонавийлаштириш асосий вазифалардан бири сифатида белгилаб қўйилган.

Ушбу йўналишдаги муҳим ўзгаришлардан бири бандлик хизматлари тизимида давлат монополияси ўрнатилган давлатларда (мисол учун, Австрия, Дания, Нидерландия ва Швеция) хусусий бандлик агентликлари фаолиятига рухсат бериш соҳасида амалга оширилган. Бу ўз навбатида давлат ва хусусий бандлик соҳасидаги институтлар ўртасида ҳамкорликни кенгайтириш ва бир-бирини тўлдириш имкониятини яратди.

ЕИ доирасида ушбу соҳадаги муҳим институтлар сифатида Европа меҳнат ҳаракати портали ва Европа ишга жойлаштиришга ёрдам бериш хизматини алоҳида кўрсатиб ўтиш зарур [17].

Европа меҳнат ҳаракати портали Европа комиссияси ва Европа иқтисодий зонасига аъзо-давлатларнинг (ушбу зонага ЕИга аъзо-давлатлар, Норвегия, Исландия, Лихтенштейн ва Швейцария ҳам киради) бандликка кўмаклашувчи давлат хизматлари билан ҳамкорлик тармоғини ўзида акс эттиради.

Мазкур портал 1993 йилда ташкил қилинган бўлиб, у ЕИ ҳудудида меҳнаткаш-фуқароларни эркин ҳаракатланишини таъминлаш мақсадида манфаатдор тарафлар ўртасидаги ҳамкорликни қўллаб-қувватлаш ва ахборот алмашиш каби масалаларга жавоб беради.

Мазкур виртуал порталнинг хизматлари доирасига ишга жойлашиш бўйича маслаҳатлар ва ёрдам кўрсатиш, шунингдек ЕИ аъзо ҳар қандай давлатлардан ходимларни танлаш кабилар киради. Порталнинг ахборот

базасида бўш иш ўринлари ҳақидаги маълумотлар, иш қидираётган талабгорларнинг резюмелари, ЕИга аъзо-давлатлар ҳудудида бўлиш тартиби каби ахборотлар ўрин олган. Европа меҳнат ҳаракати портали томонидан кўрсатиладиган ёрдам махсус тайёргарликдан 850 дан ортиқ ходимлар томонидан амалга оширилади.

Бугунги кунда мазкур веб-порталда 1,3 миллион вакант иш ўринлари ҳақида маълумот мавжуд бўлиб, ҳар ойда ушбу порталга 4 миллионгача шахс интернет орқали киради. Шунингдек, бугунги кунда порталда 900 000 резюме жойлаштирилган ва 29 000 иш берувчи рўйхатдан ўтган. Ушбу порталда нафақат хусусий бандлик агентликларини бўш иш ўринлари ҳақидаги маълумотлари, балки давлат бандлик агентликларининг ҳам бўш иш ўринлари ҳақидаги маълумотлари киритилган.

2016 йилдан бошлаб Европа комиссияси таклифига мувофиқ ЕИ ҳудуди учун ягона резюме, тавсиянома ва таржимаи ҳолга қўйилган талаблар тасдиқланган [18].

Юқоридаги порталдан ташқари ЕИ фуқароларини мобил ишга жойлаштиришга кўмаклашувчи “Европа меҳнат кунлари” деб номланган бўш иш ўринлари онлайн-ярмарка сайти яратилган. Мазкур сайт ёрдамида иш қидираётган шахслар, иш берувчилар ва Европа меҳнат ҳаракати портали консультантлари бир-бирларини топишлари, мулоқот қилишлари ва учрашувлар ташкил қилишлари мумкин.

Юқоридагиларга асосан қуйидаги қисқа хулосаларни келтириб ўтиш мумкин:

биринчидан, ЕИ меҳнаткашларни ишга жойлаштиришга кўмаклашувчи веб-портал ўзида тўлиқ иш ўринлари ҳақидаги маълумотларни қамраб олмайди. Портал ўзида миллий давлатларда мавжуд бўлган фақатгина 30% вакант иш ўринлари ҳақидаги маълумотларни қамраб олади. Шу нуқтаи назаридан мазкур портал келгусида янада ривожланиши мумкин;

иккинчидан, давлат ва хусусий бандлик агентликлари билан тенг даражада ҳамкорликни қамраб олиш имкониятининг мавжуд эмаслиги;

учинчидан, ЕИ ҳудудида ижтимоий ҳимоя қилиш ва пенсия таъминлаш масалалари ҳақидаги тўлиқ маълумотларнинг мавжуд эмаслиги;

тўртинчидан, мазкур веб-портал келгусида ҳам ЕИ ижтимоий сиёсатидан келиб чиққан ҳолда янада ривожлантирилиши, ижтимоий ҳаётнинг ривожланиш тенденцияларини ўзида янада акс эттириши кутилаётганлиги;

бешинчидан, Европа комиссиясининг “Ижтимоий ҳуқуқлари Европа

таянчини яратиш жараёнида турган ижтимоий ва иқтисодий муҳим масалалар” ҳақидаги ҳужжатида кўрсатилишича, жамиятнинг бандлик масалаларига технологиялар катта таъсир кўрсатаётганлиги.

Жамият ҳаётининг автоматлаштирилиши кўплаб иш ўринлари инсоннинг кўл меҳнатидан кўра автоматлаштирилишга кенг эътибор бериш тенденцияси кузатилмоқда. Кам малакаланган ходимларнинг иш ўринлари сони қисқариши натижасида Евростатнинг тахминига ушбу йўналишдаги бўш иш ўринлари сони 2025 йилга келиб 15% га тушади [19, Б.21]. Бундан ташқари демографик ҳолатларнинг кескин ўзгариши ва пенсия ёшидаги аҳоли қатламининг кўпайиши натижасида ишлаб чиқаришда инсон меҳнатидан кўра автоматлаштирилган воситаларга алоҳида урғу берилади.

Европа Иттифоқи тажрибасидан келиб чиққан ҳолда Ўзбекистон Республикаси “Хусусий бандлик агентликлари тўғрисида”ги қонунга фуқароларни ҳуқуқ ва манфаатларини ҳмоя қилишга қаратилган қуйидаги ўзгартиш ва қўшимчаларни киритишга таклиф қилинмоқда:

– “Хусусий бандлик агентликлари тўғрисида”ги Қонун нормаларини ижро этиш натижасида юзага келган юқоридаги салбий ҳолатларни ҳисобга олган ҳолда агентликлар томонидан кўрсатиладиган хизматлар учун тўланадиган пул суммасининг чегарасини аниқ белгилаш таклиф қилинади.

Хусусан, ишга жойлаштириш соҳасида ахборот ва маслаҳат хизматлари учун тўлов миқдори хусусий бандлик агентлиги ва иш қидираётган шахс ўртасидаги ўзаро келишувга кўра белгиланишини, бироқ қонунчиликда белгиланган базавий ҳисоблаш миқдорининг тўрт баробаридан ошмаслиги лозимлигини киритиш зарур. Хорижий давлатларга ишга жойлаштириш хизмати учун эса ишга жойлаштириладиган давлат қонунчилигининг нормаларига асосан белгиланиши таклиф қилинади;

Қонунга Ўзбекистон Республикасидан ташқаридаги ишни қидираётган шахсларни ишга жойлаштириш бўйича шартнома имзолангандан сўнг иш қидираётган шахс 5 иш кун давомида жўнатувчи ташкилот хизматлари нархининг 20 фоизидан кўп бўлмаган миқдорда олдиндан тўловни амалга оширишини, қолган хизмат тўловлари эса иш қидираётган шахс томонидан ишчи виза олинганидан сўнггина амалга ошириш тартибини жорий қилиш таклиф қилинади;

хорижий давлатга ишга юбориш ҳақидаги шартномани ижроси, унинг кейинги босқичларини Ўзбекистон Республикаси Бандлик ва меҳнат муносабатлари вазирлигининг махсус сайтидан рўйхатга ўтказиш тартибини

жорий қилиш зурур. Бу ўз навбатида ташқи меҳнат мигрантларини фаолиятини ишга юборилган вақтдан бошлаб кузатиш, таҳлил қилиш имкониятини беради;

Қонуннинг 17-моддасида назарда тутилган хусусий бандлик агентлигининг мажбуриятлари доирасига Ўзбекистон Республикасидан ташқаридаги ишни қидираётган шахслар олдида ўз шартномавий мажбуриятларини бажармаганлиги билан боғлиқ етказилган зарарни қоплаш бўйича фуқаролик жавобгарлигини суғурталаши шартлигига оид нормани киритиш таклиф қилинади;

ХБА фаолияти билан шуғулланиш истагида бўлган юридик шахсларга лицензия тақдим этишнинг зарурий шарти сифатида халқаро тажрибадан келиб чиққан ҳолда, маълум профессионал талабларни ҳам қўйиш зарур. Булар қаторига, ёш цензини 30 ёшдан кичик бўлмаган этиб белгилаш, аввал ушбу соҳада содир этган жинояти учун судланмаган бўлиши, меҳнат қонунчилиги ва ушбу соҳадаги халқаро-ҳуқуқий ҳужжатлар бўйича билимини синаш мақсадида тест синовларидан ўтказиш талаб қилинади.

Мазкур таклифларнинг ҳаётга татбиқ этилиши хусусий бандлик агентликлари фаолияти шаффофлигини тўлақонли амалга оширишга, фуқароларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини таъминлашга хизмат қилади.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Депутатлар аҳоли бандлигини таъминлаш дастури ижросига эътибор қаратдилар // URL: <http://parliament.gov.uz/uz/analytics/23126/?group=181>.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 3 февралдаги “2018 йилда аҳоли бандлигига кўмаклашиш давлат дастурини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида” ПҚ-3506-сон қарори // URL: <https://lex.uz/docs/3550818?twolang=1>.
3. Elena Fries-Tersch, Tugce Tugran, Agnieszka Markowska, Matthew Jones. 2018 Annual Report on intra-EU Labour Mobility. 2-nd edition. European Commission, - P. 11-12. December 2018.
4. Fries-Tersch E., Tugran T., Bradley H., 2016 Annual Report on intra-EU Labour Mobility. 2-nd edition. European Commission, 2017.
5. Elena Fries-Tersch, Tugce Tugran, Agnieszka Markowska, Matthew Jones. 2018 Annual Report on intra-EU Labour Mobility. 2-nd edition. European Commission, - P. 11-12. December 2018. Eurostat Statistics Explained - Unemployment statistics (April 2017). // URL: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics.

6. Eurostat Statistics Explained - Unemployment statistics (April 2017). // URL: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics.
7. Growth, competitiveness, employment. The challenges and ways forward into the 21st century: White paper. // URL: <https://bookshop.europa.eu/en/growth-competitiveness-employment-pbCM8294529/>.
8. Green Paper - European social policy: Options for the Union. // URL: <https://bookshop.europa.eu/en/green-paper-european-social-policy-pbCE8193292/>.
9. A White Paper. European social policy: A way forward for the Union. // URL: <https://bookshop.europa.eu/en/a-white-paper-pbCE8494880/>.
10. Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts. // URL: https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_of_amsterdam_en.pdf - P. 33.
11. Green Paper on Modernizing Labor Law to Meet the Challenges of the XXI Century. Brussels. 22.11.2006 // Источник информации - Официальный вестник ЕС - COM (2006) 708.
12. Tangian A. Flexibility-flexicurity-flexinsurance: response to the European Commission's Green Paper "Modernising labour law to meet the challenges of the 21st century". – 2007.
13. Sciarra S. EU Commission Green Paper 'Modernising labour law to meet the challenges of the 21st century' //Industrial Law Journal. – 2007. – Т. 36. – №. 3.
14. Murcia J. G. The European's Commission's Green Paper on Labour Law //Int'l Lab. Rev. – 2007. – Т. 146.
15. Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth /COM/2010/2020 final. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:52010DC2020>.
16. Commission staff working document. Report of the public consultation Accompanying the document from the commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Establishing a European Pillar of Social Rights» // Brussels, 26.4.2017 SWD (2017) 206 final. URL: ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=17608&langId=en. - P. 44. <http://europass.ie/europass/euro.html>.
17. Regulation 2016/589 of the European Parliament and of the Council of 13 April 2016 on a European network of employment services (EURES), workers' access to mobility services and the further integration of labour markets, and amending Regulations № 492/2011 and № 1296/2013 (Text with EEA relevance) // OJ L 107, 22.4.2016. URL: <http://eur-lex.europa.eu>.
18. Commission Staff Working Document «Key economic, employment and social trends behind the European Pillar of Social Rights» (SWD (2016)51). URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2016%3A127%3AFIN>.